

HORIZONT 2020 - NAVAZUJÍCÍ ETAPA RÁMCOVÝCH PROGRAMŮ EU

Miloslav Špunda

Anotace

Příspěvek seznamuje s rámcovým programem Horizont 2020, který je pokračující etapou rámcových programů EU. Horizont 2020 navazuje na 7. RP, jehož zaměření dále rozvíjí a zpřesňuje. Je zaměřen na výzkum a inovace, spojuje stávající prostředky Unie určené pro tuto oblast. Vytváří také jednotný soubor pravidel pro účast a šíření výsledků.

Klíčová slova

HORIZONT 2020, RÁMCOVÉ PROGRAMY EU, VÝZKUM A INOVACE, SPOLEČENSKÉ VÝZVY, MALÉ A STŘEDNÍ PODNIKY, EVROPSKÝ VÝZKUMNÝ PROSTOR

Úvod

Letošním rokem začíná nový rámcový program EU s názvem Horizont 2020 – rámcový program pro výzkum a inovace. Formálně jde o 8. RP podle dlouhodobé smlouvy EU o rámcových programech, je tedy pokračováním 7. RP, který skončil rokem 2013.

Horizont 2020 má podtitul „rámcový program pro výzkum a inovace“. Jeho konkrétní příprava probíhá od konce roku 2011, kdy bylo zveřejněno Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů na toto téma.

Návrh Horizontu 2020 vychází ze změněných okolností ve srovnání se 7. RP. Týká se to zejména ekonomické situace (krize 2008, současná dluhová krize a obavy z nové recese), kdy nový RP chce stabilizovat finanční a ekonomický systém se současnou tvorbou ekonomických příležitostí. Ze 7. RP zůstává snaha o posílení konkurenceschopnosti Evropy. Z rozumných investic do výzkumu a inovací je očekáváno zlepšení prosperity a kvality života včetně poskytování globálních veřejných statků. Horizont 2020 vychází ze strategie Evropa 2020 (ER) s charakteristikami inteligentního růstu (výzkum a inovace), udržitelného růstu a růstu podporujícího začlenění (inclusion).

Hlavními novinkami Horizontu 2020 jsou jednodušší stavba programu (přehlednost), jednotný soubor pravidel (účast, šíření výsledků) a méně administrativy (kompenzace nákladů, jediné kontaktní místo, jednodušší návrh projektu, méně kontrol a auditů). Dále pak snížení doby udělení projektů (až o 3 měsíce), otevřený přístup pro nové účastníky (mimo hlavní proud), propojení výzkumu a inovací s návazností na trh (přímé ekonomické podněty) a více možností pro nové účastníky a mladé vědce.

Principy a postupy programu Horizont 2020 jsou popsány v již zmíněném Sdělení Evropské komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Obsah sdělení bude přehledně popsán v následujících odstavcích.

Sdělení EK o Horizontu 2020 (rámcovém programu pro výzkum a inovace)

Konkrétní podoba návrhu Evropské komise na přijetí programu Horizont 2020 (dále H2020) je z listopadu 2011. Základní podoba tohoto návrhu zůstala zachována i při zahájení programu v letošním roce. Názvy dále popsaných částí dokumentu mají zdánlivě deklarativní charakter, svým obsahem však dobře vystihují současnou situaci EU, na kterou návrh reaguje s cílem podpořit strategii Evropa 2020. Základními cíli této strategie pro růst a zaměstnanost jsou podpora inteligentního růstu v oblasti výzkumu a inovací, v oblasti udržitelného rozvoje respektujícího ekologické aspekty a v oblasti podporující začlenění (chudoba, sociální vyloučení).

Hlavní myšlenky návrhu H2020 Sdělení EK shrnuje v následujících bodech:

1. Změněné okolnosti

Návrh zohledňuje změněné podmínky v Evropě ve srovnání s podmínkami při zahajování 7. RP. Jde zejména o okolnosti v ekonomice (dluhová krize, obavy z nové recese), které jako reakci vyžadují stabilizaci finančního a ekonomického systému, zlepšování konkurenceschopnosti Evropy (zůstává ze 7. RP), rozumné investice do výzkumu a inovací s cílem přispět ke zlepšení prosperity a kvality života při poskytování veřejných statků.

2. Horizont 2020: překonání minulosti

H2020 je klíčovým nástrojem iniciativy Unie inovací (ER, EP), což je soubor opatření ke zvýšení výkonnosti v oblasti výzkumu a inovací, spojuje tak všechny stávající prostředky Unie na výzkum a inovace. Těmito prostředky se rozumí RP pro výzkum, RP pro konkurenceschopnost a inovace a prostředky určené na činnost Evropského inovačního a technologického institutu (EIT).

Soubor návrhů H2020 má několik základních částí a to:

- vlastní návrh H2020,
- program pro provedení H2020 (RE),
- pravidla účasti a šíření výsledků,
- část H2020 odpovídající Euratomu (nařízení RE).

Tyto návrhy jsou doplněny samostatným návrhem na revizi nařízení o EIT.

Hlavními novinkami obsaženými v návrhu H2020 jsou zejména jednodušší stavba programu (přehlednost) a jednotný soubor pravidel (účast, šíření výsledků). Ve srovnání se 7. RP návrh předpokládá také méně administrativy (kompenzace nákladů, jediné kontaktní místo, jednodušší návrh projektu, méně kontrol a auditů). Zároveň se snižuje doba pro udělení financování projektu (až o 3 měsíce). H2020 bude také znamenat otevřený přístup pro nové účastníky (mimo hlavní proud), dále propojení výzkumu a inovací s návazností na trh (přímé ekonomické podněty) a více možností pro nové účastníky a mladé vědce.

3. Zdroje zaměřené na hlavní priority

Zdroje H2020 jsou soustředěny na tři vzájemně se posilující priority, u kterých je zřejmá přidaná hodnota Unie:

Vynikající věda:

Touto prioritou se rozumí podpora mezního výzkumu (ERC – European Research Council) a dále podpora obecného multioborového výzkumu a interakce napříč obory s důrazem na budoucí a vznikající technologie (FET – Future and Emerging Technologies). Priorita zahrnuje i podporu dalšího vzdělávání a profesní rozvoje výzkumných pracovníků (akce Marie Curie). Obecným cílem je zajistit výzkumnou infrastrukturu Evropy (dostupnou všem výzkumným pracovníkům) včetně e – infrastruktury.

Vedoucí postavení evropského průmyslu:

Cílem v této oblasti je docílit vedoucího postavení Evropy v základních a průmyslových technologiích (ICT, nanotechnologie, zdokonalené materiály, biotechnologie, kombinace základních klíčových technologií). Budou proto podporovány průřezové činnosti s cílem využít výhod plynoucích z kombinace klíčových základních technologií. Snahou bude též usnadnění přístupu k rizikovému financování (venture kapitál – pro projekty s dlouhodobě udržitelnou konkurenční výhodou).

Významný je záměr poskytovat rozsáhlou podporu inovacím v malých a středních podnicích (MSP).

Společenské výzvy:

Tato priorita má zásadní význam pro naplnění strategie Evropa 2020. Je charakterizována přístupem sjednocujícím zdroje a znalosti napříč různými oblastmi, technologiemi a obory včetně sociálních a humanitních věd.

Jednotlivými oblastmi jsou:

- zdraví, demografické změny, životní podmínky
- bezpečnost potravin, udržitelné zemědělství, biohospodářství
- bezpečné, čisté a účinné energie
- inteligentní, ekologická a integrovaná doprava
- ochrana klimatu, účinné využívání zdrojů a surovin
- inkluzivní, inovativní a bezpečná společnost

Přitom náklady na udržitelný rozvoj tvoří nejméně 60% rozpočtu H2020, očekává se, že náklady na ochranu klimatu budou tvořit přibližně 35%.

Rozdělení rozpočtu Horizontu 2020 je v souladu se strategií Evropa 2020, rozumí se zde Unie inovací, tedy digitální agenda, začleňování, energie, zdroje, průmyslové technologie a ochrana klimatu. Rozpočet upřednostňuje výdaje s bezprostředním dopadem na růst a zaměstnanost prostřednictvím velkých investic v oblastech rizikového financování, financování malých a středních podniků a podpory rozsáhlých pilotních projektů se zaměřením na klíčové technologie.

Investicemi do budoucnosti jsou podpora Evropské rady pro výzkum (ERC), podpora výzkumu nových technologií, podpora dalšího vzdělávání a profesního rozvoje (mobilita) a podpora role Evropského inovačního a technologického institutu (EIT).

Rozpočet počítá také se získáváním dalších veřejných i soukromých zdrojů financování tak, aby bylo dosaženo cílového stavu, kdy výdaje na VaV budou činit 3% HDP do roku 2020.

4. Zjednodušení přístupu a optimalizace řízení

Atraktivnost H2020 pro výzkumné pracovníky a inovační podniky je dána také významným zjednodušením pravidel a postupů pro účastníky projektů. Vychází se přitom ze zkušeností získaných ze 7. RP tak, aby bylo dosaženo odpovídající rovnováhy mezi přijatými riziky a důvěrou v účastníky projektů. Zjednodušení sleduje tři hlavní cíle, tj. snížení administrativních nákladů, urychlení postupů při řízení návrhů a dotací a snížení míry finančních pochybení.

Zjednodušení bude dosaženo v několika rovinách:

Strukturální zjednodušení:

Základní zjednodušení je dáno jednodušší stavbou programu, který je zaměřen jen na tři strategické cíle. Toto řešení usnadní účastníkům orientaci v možnostech financování. Zároveň je zaveden jednotný soubor pravidel účasti zahrnující způsobilost, hodnocení a práva k duševnímu vlastnictví pro všechny části H2020.

Zjednodušená pravidla financování:

Tato pravidla berou v úvahu preference zúčastněných subjektů týkající se úhrady skutečných nákladů projektu. Zahrnují jednodušší úhradu přímých nákladů s větším užitím obvyklých účetních postupů příjemců se zahrnutím kontroly. Je zavedena možnost použít jednotkové náklady na zaměstnance (průměrné) zahrnující též vlastníky malých a středních podniků, kteří nepobírají plat. Jsou zjednodušeny časové záznamy (např. pro pracovníky pracující výhradně na projektu v rámci H2020). Na nepřímé náklady se bude obecně vztahovat jednotná paušální sazba uplatňovaná na přímé náklady. Zavádí se jednotná sazba úhrad pro všechny účastníky a činnosti ve stejném projektu.

Revidovaná kontrolní strategie:

Tato upravená strategie si klade za cíl dosáhnout rovnováhy mezi důvěrou a kontrolou a zároveň mezi rizikem a vyhýbáním se riziku. Tohoto cíle bude dosaženo rozšířením záručního fondu na všechna opatření H2020, přitom kontrola finanční způsobilosti bude vyžadována jen pro koordinátory. Bude snížen počet osvědčení o finančních výkazech, bude vyžadováno jen jedno osvědčení na konci projektu. Strategie počítá též se snížením zátěže v oblasti auditu zavedením následných kontrol (posouzení rizik, odhalování podvodů) a koncepcí jednotného auditu, promlčecí lhůta pro následné audity bude snížena na 4 roky.

5. Komplexní a hladký přístup k inovacím

Návrh H2020 předpokládá pro Evropu vytvoření vlastního komplexního přístupu k inovacím, který nebude zahrnovat pouze uvádění nových výrobků na trh, ale zahrne též postupy a systémy z oblasti designu, tvořivosti, služeb a sociálních inovací. Toto se bude týkat i veřejného prostoru.

Evropské inovační partnerství bude řešit technické, právní a provozní překážky kladené inovacím, např. společnou strategií v oblastech patentové ochrany.

Předpokládá se větší prostor pro žadatele ve výzvách k podávání projektů tak, aby mohli přicházet s inovačními řešeními podle vlastního výběru. H2020 předpokládá zavedení překlenovacích akcí k propojování projektů a jejich výsledků mezi obory. Přitom podpora pro základní a průmyslové technologie bude zaměřena tak, aby bylo zajištěno jejich uplatnění z hlediska společenských výzev.

6. Posílení účasti malých a středních podniků

Jednou ze základních iniciativ Unie inovací je zajistit, aby se H2020 ve velké míře účastnily i malé a střední podniky, které mají obecně velký inovační potenciál. Bude podporován vznik nadnárodních MSP, zejména v rámci EU. H2020 předpokládá, že při integrovaném přístupu k MSP jim bude poskytnuto přibližně 15% celkového kombinovaného rozpočtu. Pro MSP jako účastníky projektů bude vytvořeno jedno kontaktní místo snižující administrativní zátěž. Nově bude moci o finanční prostředky i jen jediný účastník, přitom bude zachována volná volba řešených témat. Opatření specifikující přístup k rizikovému financování se zaměří zejména na MSP. Umožní kapitálové financování a dluhové financování s cílem podpořit výzkum, inovace a růst v MSP v rámci programu pro konkurenceschopnost.

7. Mezinárodní spolupráce

Cílem H2020 v oblasti mezinárodní spolupráce je posílení excelence a atraktivity Unie v oblasti výzkumu. Tato strategie přispěje ke společnému řešení globálních výzev (udržitelný rozvoj z mezinárodního hlediska) a zároveň podpoří vnější politiku Unie.

Spolupráce v rámci H2020 se zaměří na tři hlavní skupiny zemí, na průmyslově vyspělé země a země s nově vznikajícími ekonomikami, na kandidátské a sousední země a také na rozvojové země. H2020 bude podle vhodnosti podporovat i spolupráce na regionální nebo mnohostranné úrovni. Zohledněna bude zejména podpora začlenění (inclusion) a rozvojových cílů v rámci mezinárodního udržitelného rozvoje.

H2020 bude uplatňovat zásadu obecné otevřenosti a zároveň reciproční přístup k programům třetích zemí.

8. Šíření excelence a rozšiřování účasti

H2020 zachovává přidělování finančních prostředků na základě konkurenčních výzev k předkládání návrhů projektů a jejich nezávislých

a objektivních vzájemných hodnocení (experti), jako tomu bylo v průběhu 7. RP. Projekty budou vybírány bez ohledu na zeměpisné rozložení.

Opatření vedoucí k otevření H2020 širokému spektru účastníků, včetně účastníků nových, také předpokládají vytváření úzkých vazeb s činnostmi ve vysokoškolském prostoru (programy Erasmus a Znalostní partnerství). Dalším cílem v této oblasti je docílit jasnější dělby práce mezi programem H2020 a strukturálními fondy a posílit tak vzájemné účinky. Tato strategie bude znamenat významnou podporu pro zvýšení úrovně v rozvojových regionech a tím i zvýšení jejich mezinárodní atraktivity.

9. Završení Evropského výzkumného prostoru (ERA)

Hlavním smyslem dokončení Evropského výzkumného prostoru je zabránit nákladným duplicitám a zbytečnému zdvojování činností. Sdílený prostor znalostí, výzkumné činnosti a inovací dovolí komunikaci a organizaci spolupráce přes hranice států. Zároveň podpoří dodržování Evropské charty pro výzkumné pracovníky a kodex chování.

Jednotlivé pracovní programy budou obsahovat podrobné informace o způsobu zajištění koordinace s vnitrostátním financováním výzkumu a inovací. Budou podporovány iniciativy vedoucí ke společnému vytváření strategických plánů výzkumu. Z hlediska členských států je podmínkou pro získání podpory z ERA pro jejich strategické plány výzkumu splnění závazku začlenění zásad ERA do pravidel pro vnitrostátní programy.

10. Splnění našich společných cílů

Podmínkou pro úspěšnost aktivit v oblasti výzkumu a inovací je přehledné a otevřené nakládání s penězi daňových poplatníků, občanů Evropy. Proto investice do výzkumu a inovačních činností prostřednictvím Horizontu 2020 budou uskutečněny pod dohledem široké veřejnosti tak, aby byla zřejmá přidaná hodnota opatření na úrovni Unie.

Opatření budou zaměřena také na sdělování výsledků výzkumu včetně podpory otevřeného přístupu. Ačkoli je Horizont 2020 navržen pro toto desetiletí, dopad jeho financování by měl být zřejmý i dále, je investicí do budoucna.

Závěr

První výzvy rámcového programu Horizont 2020 byly vyhlášeny na konci loňského roku včetně výzev pro oblast Zdraví, demografické změny a životní pohoda. Do původního návrhu předloženého Evropskou komisí byly prosazeny některé významné změny, které zvyšují atraktivnost H2020 z pohledu možných účastníků projektů.

Týká se to zejména doplnění článku, kterým se nové členské státy snaží řešit problém nižších platů výzkumných pracovníků. Strop pro bonus byl zvýšen na 8000 EUR. Nepřímé náklady byly z původně EK navržených 20% zvýšeny na 25%, přitom metoda plných nákladů, tzv. fullcost, nebude možná.

Při výběru expertů EK bude zohledněna geografická vyváženost, což v našem případě znamená lepší pozici pro uchazeče z České republiky.

Kontakt:

Doc. Ing. Miloslav Špunda, CSc.
Ústav biofyziky a informatiky UK 1. LF
Kateřinská 32, Praha 2
e-mail: miloslav.spunda@f1.cuni.cz